

2. Фурса С., Щербак С., Евтушенко О. Цивільний процес України Проблеми і перспективи. – К.: Видавець Фурса С. Я.: КНТ, 2014. – С. 23–32.

3. Штефан М. Й. Цивільне процесуальне право України: Академічний курс – К.: Концерн «Видавничий дім “Ін Юре”», 2005. – С. 100–104.

**Карпенко В.**

(наук. кер. – адвокат, к.ю.н., доцент,  
завідувач кафедри правознавства Кальян О. С.)  
*студент V курсу спеціальності «Право»  
Полтавського інституту економіки і права  
ВНЗВМУРОЛ “Україна”*

### **Принцип свободи вибору в цивільно-правовому договорі**

Цивільний договір є однією з найпоширеніших підстав виникнення цивільних зобов'язань. Як юридичний факт договір належить до числа правомірних дій, що вчиняються з волі його учасників і спрямовується на виникнення, зміну чи припинення цивільних прав або обов'язків. Проте роль договору не обмежується тільки тим, що він впливає на динаміку цивільних правовідносин (породжує, змінює або припиняє їх). Відповідно до вимог Цивільного кодексу України, звичаїв ділового обігу, вимог розумності та справедливості договір також визначає зміст конкретних прав та обов'язків учасників договірних зобов'язань. У цьому розумінні договір є засобом регулювання поведінки цивільних правовідносин.

Договір є основною підставою виникнення зобов'язально-правових відносин – окремого виду цивільних правовідносин, який встановлює певні суб'єктивні права і суб'єктивні обов'язки для сторін, що його уклали [3, с.222].

Кожна особа, яка має намір укласти договір для досягнення тієї чи іншої мети, керуючись своїми власними міркуваннями щодо шляху та способу отримання необхідних результатів, може на власний розсуд обирати для контрагента. Контрагентом вважається друга сторона цивільного договору, із якою пов'язано існування спільних правовідносин, котрі впливають зі змісту договору, який укладений [1].

Правовідносини – це правовий зв'язок, що ґрунтується на нормах цивільного права, між юридично рівними суб'єктами, що виступають носіями цивільних прав і обов'язків. Цивільні правовідносини – це правовий зв'язок, що ґрунтується на нормах цивільного права, між юридично рівними суб'єктами, що виступають носіями цивільних прав і обов'язків. З аналізу визначення цивільних правовідносин, які і є взагалі предметом цивільного права, можна констатувати, що в дуже об'ємну категорію рівності суб'єктів цивільного правовідношення, разом із великою кількістю різних структурних складових, які в сукупності складають зазначену категорію, входить також однакова, вольова, незалежна можливість кожної особи самостійно й на власний розсуд обирати іншу сторону, з якою особа хоче мати взаємні права та обов'язки, тобто перебувати в цивільних правовідносинах [3, с.227].

Договір можна визначити як угоду двох або декількох осіб, спрямовану на встановлення, зміну чи припинення цивільних правовідносин. Предметом договору завжди є певна дія, але ця дія може бути тільки правомірною. Якщо предметом договору буде неправомірною дія, тобто незаконна, то такий договір визнається недійсним.

Слід зазначити, що договір вважається дійсним за дотримання таких умов: законності дії; волевиявлення сторін; дотримання встановленої законом форми договору; право- та дієздатності сторін. Тобто вольова ознака вчинення договору є невід'ємною частиною його дійсного юридичного значення. Вольова ознака розкривається також у тому, що головною метою кожного договору є досягнення певної правомірної, що не суперечить законам, мети та досягнення відповідних юридичних наслідків.

Свобода договору виявляється у можливості особи вільно обирати собі партнера в

майбутньому договірному зв'язку. Залежно від характеру та виду договору ним може бути: продавець або покупець за договором купівлі-продажу, довіритель чи повірений за договором доручення, замовник чи підрядник за договором підряду тощо; це може бути як юридична, так і фізична особа, як український, так і зарубіжний партнер тощо.

Можна стверджувати, що свобода укладення договору полягає у можливості вступу в договірні відносини на основі внутрішнього волевиявлення їх потенційного суб'єкта, тобто сторони договору. В основі такого волевиявлення повинна знаходитися юридично неушкоджена автономна воля сторони, яка полягає в її бажанні до настання правових наслідків, що можуть бути досягнуті шляхом вступу у відповідні договірні відносини саме з тим контрагентом, який вільно обирається особою. Наголосимо, що в структурі автономної волі сторони первинним є саме бажання досягти певних правових наслідків (відповідно, і економічних результатів), а бажання укласти конкретний договір має вторинний характер, оскільки вступ у договірні відносини здійснюється не заради нього як такого, а є інструментом реалізації стороною своїх інтересів [4, с.93].

Жорстке планування матеріально-технічного постачання, поставок товарів, перевезення вантажів, будівельних робіт, дефіцит багатьох матеріальних і грошових ресурсів за часів планово-адміністративної системи зумовлювали прив'язку споживачів до конкретних постачальників, виконавців робіт, перевізників, банків та інших послугонадавачів через індивідуалізовані планові акти (наряди, плани, прикріплення, ліміти кредитування, плани перевезень тощо). Можливість вибору іншого контрагента, аніж того, що був визначений плановим завданням, фактично зводилась нанівець. Більше того, спроби реалізації продукції постачальником поза плановим розподілом і навіть використання її для власних потреб могли призвести до несприятливих наслідків. Зокрема, відповідно до п.62 Положення про поставки продукції виробничо-технічного призначення 1988 р. (котра втратила чинність), за відвантаження (відпуск) розподілюваної продукції споживачам, яким вона не виділена, у разі невиконання договірних зобов'язань з поставок, виготовлювач (постачальник) сплачував за заявою органу матеріально-технічного постачання в дохід відповідного бюджету штраф у розмірі 20% вартості цієї продукції. По окремих видах продукції, які були визначені законодавством, штраф за ці порушення міг стягуватися з виготовлювача (постачальника) незалежно від виконання ним договірних зобов'язань.

Звичайно, допускалось укладення господарських договорів на поставку продукції, яка не розподілялась у плановому порядку, на перевезення вантажів понад план або поза планом тощо.

Перехід до ринкової економіки і саме функціонування ринкового механізму можливі лише за умови, що основна маса товаровиробників – підприємств, господарських товариств, кооперативів, громадян має свободу господарської діяльності та підприємництва. Результати ж цієї діяльності реалізуються на ринку товарів і послуг на договірних засадах. Шлях до ринку супроводжується звуженням планово-адміністративного впливу держави на майнові відносини і, отже, розширюється свобода вибору партнерів у господарських зв'язках і визначення змісту договірних зобов'язань. Так у сфері поставок вільний вибір контрагента можливий не тільки шляхом укладення прямих договорів між постачальниками і покупцями або за допомогою посередницьких фірм, але й через систему товарних ринків –товарних бірж, ярмарків, аукціонів, тендерів та інших ринкових структур [3, с.331].

У сучасній правовій державі значно розширюється свобода вибору контрагента у тих цивільних та господарських зв'язках, де раніше такий вибір обмежувався законом. Так наприклад, господарюючий суб'єкт може укласти тепер договори на банківське обслуговування з кількома комерційними банками. Зокрема, юридичні особи, їхні філії, відділення та інші відокремлені підрозділи, що не мають статусу юридичної особи, а також фізичні особи, в тому числі і фізичні особи – суб'єкти підприємницької діяльності, відкривають поточні й інші рахунки для зберігання грошових коштів і здійснення всіх видів банківських операцій в будь-яких банках України за своїм вибором і за згодою цих банків у порядку, що встановлюється Національним банком України. Якщо підприємство відкриває в установах

банків більше ніж один рахунок, то один із цих рахунків визначається як основний [2]. За Законом України «Про електроенергетику» від 16 жовтня 1997 р. споживачі електроенергії на свій вибір укладають договори з постачальниками (продавцями) на оптовому ринку електроенергії України, учасниками якого є суб'єкти підприємницької діяльності.

Аналіз вищевикладеного вказує на те, що сторони самостійно й незалежно одна від одної і від держави можуть вирішувати питання про встановлення договірних відносин та вибору контрагенту відповідних відносин. У вузькому розумінні даний принцип свободи договору полягає, перш за все в тому, що він особа є вільною в праві ініціювання направлення оферти тому чи іншому з майбутніх контрагентів.

#### Література:

1. Цивільний кодекс України № 435-4 від 16 січня 2003 року // Відомості Верховної Ради. – 2003. – № 44. – С. 356
2. Господарський кодекс України № 436-4 від 16 січня 2003 року // Відомості Верховної Ради. – 2003. – № 21–22. – С. 144
3. Цивільне право України. Загальна частина: підручник. / за ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової, Р.А. Майданика. – 4-те. вид., – К : Юрінком Інтер, 2014. – 976 с.
4. Цивільне право України : навч. посіб. / А. В. Гончарова, Т.А. Кобзева. – Суми : Сумський державний університет, 2015. – 168 с.

**Кириленко М.**

наук. кер. – д.ю.н., професор кафедри правознавства Короєд С. О.)

*студент V курсу спеціальності «Право»*

*Полтавського інституту економіки і права  
ВНЗВМУР оЛ “Україна”*

#### Суб'єктивні цивільні права та обов'язки

Із дослідженням природи цивільних правовідносин у цивілістиці пов'язаний комплекс різного роду проблем — від з'ясування семантики ключових понять до усвідомлення особливостей структури цього правового явища. Деякі найбільш гострі моменти вимагають особливої уваги. Так, із врахуванням змісту, наукова абстракція «цивільні правові відносини» є бінарною категорією, оскільки складається із двох невід'ємних частин. «Приватноправове відношення є заснована на юридичному факті відповідність прав та обов'язків, які встановлюються між особами» [13, с.56]. На наш погляд, у якості елементів цивільних правовідносин доцільніше розглядати здійснення суб'єктивних цивільних прав і виконання відповідних суб'єктивних цивільних обов'язків.

Нерозривність, діалектична єдність функціонування здійснення суб'єктивних цивільних прав і виконання суб'єктивних цивільних обов'язків характеризує їх як парні юридичні категорії. Це дозволяє використовувати в нашому дослідженні один із найважливіших сучасних методологічних підходів — порівняльно-правовий, заснований на порівнянні протилежних явищ юридичної дійсності, «... Із позиції цього підходу значно розширюються пізнавальні можливості при розгляді тих або інших взаємодіючих юридичних явищ і процесів, повніше фіксуються їх внутрішні зв'язки, чіткіше встановлюються як елементи єдності, так і елементи протилежності» [8, с.390]. Парні наукові категорії в якості спеціальної логічної форми спрямовані не тільки на констатацію факту взаємозв'язку між певними юридичними абстракціями, але й на пізнання дійсної взаємодії протилежних правових явищ, розкриття їхньої єдності та особливостей індивідуальної розвитку [9, с.256].

Якщо суб'єктивні цивільні права та обов'язки в цивілістичній науці традиційно співставляли один із одним, встановлювали внутрішньо властиві їм ознаки, єдність і відмінність даних протилежних правових феноменів, то проблемі співвідношення «здійснення суб'єктивних